

FIGURES DE PESSEBRE 6ª mostra
Escultures de petit format 2019

L'oníric món del doctor Pere Catà

Jordi Montlló Bolart

Del 5 de desembre de 2019 al 19 de gener de 2020

L'oníric món del doctor Pere Catà

Jordi Montlló Bolart

President del col·lectiu El Bou i la Mula

Organitza:

Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres
Col·lectiu El Bou i la Mula

Comissaris:

Jordi Montlló Bolart
Ferran Manau i Graupera
Laura Bosch Martínez

Textos i documentació:

Jordi Montlló®

Fotografies:

Jordi Montlló®
Excepte fotografia esquerra pàgina 22 autor Cesc Benavent fotografia pàgina 31 autor Josep Porta i fotografia pàgina 30 autor A. Bofill

Edita:

Museu arxiu de Sant Andreu de Llavaneres

Disseny i muntatge:

Jordi Montlló, Ferran Manau , Lluís Albertí,
David Parramón, Laura Bosch

Peces cedides per:

Associació de Pessebristes de Barcelona,
Associació de Pessebristes de Mataró,
Família Catà Moya, Arxiu Antoni Batllori, Enric Benavent, Jordi Montlló, Toni Pruna, Toni Batllori, Josep Porta, Col·lectiu El Bou i la Mula.

Agraïments::

Toni Batllori, Francesc Bosch, Cesc Benavent, Enric Benavent, Pere Catà, Albert Dresaire, Toni Pruna, Josep Porta, Museu Arxiu de Cabrils.

Dipòsit legal:

B 25.998-2019

Un homenatge merescut

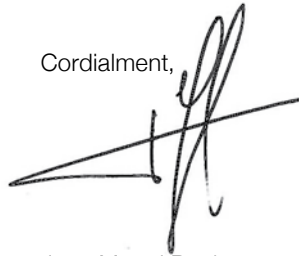
S'acosta Nadal i a Can Caralt es preparen per tornar a sorprendre'ns. Al Museu Arxiu de Lllavaneres hi ha instal·lada una bonica tradició: al desembre, cada dos anys, recuperen l'obra d'un pessebrista català de renom. Artistes artesans de reconegut prestigi que cal reivindicar i donar a conèixer sobretot entre les noves generacions. Artistes que, lluny del bullici i del soroll, han dedicat bona part de la seva vida a fer del pessebrisme de casa nostra, un art.

Aquest any és el torn de recuperar l'obra d'un gran figuraire i humanista català, el doctor Pere Catà i Vidal, i al Museu ho farem amb una proposta ben suggerent: L'oníric món del Dr. Pere Catà. Els experts, els amants de l'art i del pessebrisme català, esperen amb candeletes aquesta mostra. Les figures del doctor Catà no les trobareu pas als mercats de Nadal... «Si mai teniu la sort de veure la seva obra, us asseguro que en quedareu per sempre més captivats», assegura Jordi Montlló Bolart, president del Col·lectiu El Bou i la Mula, en un article dedicat a l'artista. A Barcelona, aquest col·lectiu i l'Associació de Pessebristes de Barcelona van homenatjar l'any passat al doctor Pere Catà i Vidal. Ara és el torn que ho fem aquí a Lllavaneres, amb la vocació que aquesta mostra pugui ser de visita obligada aquest Nadal per a la gent del Maresme.

El nom del doctor Catà s'afegeix a la llista de grans pessebristes catalans que ja han passat pel nostre museu, entre ells Lluís Carratalà i Vila (1895-1991), Domènec Talar i Ribot (1812-1902) i Bartomeu Marcé i Reixach (1875-1964), des de l'organització, al 2007, d'una primera mostra de pessebres d'autors catalans des del segle XVIII. I que per molts anys que puguem continuar reivindicant aquest art, que no és pas menor, perquè ens imprimeix caràcter com a poble.

En nom del consistori i del Museu, gràcies a les persones que faran possible aquesta exposició tan entranyable. No us la deixeu perdre. Ara que venen dies de descans, dediqueu una estona a apropar-vos fins a Can Caralt. Ben segur que valdrà la pena.

Cordialment,

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke extending to the left.

Joan Mora i Buch
Alcalde de Sant Andreu de Lllavaneres

Presentació

Amb aquesta exposició, l'associació El Bou i la Mula; Col·lectiu d'Opinió, Recerca i Difusió del pessebre inaugura els actes de celebració del seu vintè aniversari des de la seva creació. El lloc no podia ser millor perquè el Museu Municipal de Llanerres ha estat un col·laborador exemplar des de fa ja alguns anys. El trobament era inevitable ja que les dues entitats compartim una mateixa passió: els pessebres. En una diagnosi sobre l'estat del pessebrisme a Catalunya afirmàvem que el pessebrisme estava molt allunyat d'àmbits institucionals com museus o universitats (Montlló, 2003). Doncs, des de l'any 2007, el Museu de Llanerres no entra dins d'aquesta casuística; ja que, des de llavors, organitza periòdicament una mostra de figures de pessebre, sota el lema "Escultures de petit format". Enguany n'és la sisena edició, i en tres d'elles el nostre col·lectiu hi ha participat d'una manera o altra.

Des d'un primer moment s'ha buscat anar més enllà de la contemplació estètica de la peça. En la presentació de la primera mostra es deia: "L'exposició ens convida a contemplar la bellesa feta expressió, d'una insòlita i petita col·lecció de figures de pessebre català i atorgar-les el reconeixement patrimonial que els hi manca i la categoria històrica de la qual en són mereixedores" (Pere de Paco, 2007).

La nostra entitat ha treballat des del principi amb aquesta idea de posar en valor des d'una perspectiva patrimonial el pessebrisme i amb un sentit calidoscòpic del terme que tingués en consideració tots els punts de vista. En qualsevol cas, reforçant la mirada antropològica que és aquella que permet contextualitzar un esdeveniment cultural o social i fer-ne un anàlisi comparatiu dels seus significats i significants, en un marc dinàmic i complex. En aquest sentit, darrera les exposicions amb les que hem col·laborat, hi ha hagut una recerca històrica i etnogràfica. Lluís Carratalà en fou el primer exemple (Benavent, 2011). Es tractava d'una personalitat prou coneguda en l'àmbit pessebrístic però mancada de cap estudi en profunditat. L'any 2015 fou el torn de descobrir una figura desconeguda o mal coneguda i posar llum a moltes ombres: Bartomeu Marcé i Reixach (Montlló, 2015). I enguany podem contemplar l'exposició destinada al doctor Pere Catà i Vidal. Però qui és Pere Catà?

Per què una exposició de Pere Catà i Vidal?

Pere Catà i Vidal, més conegut entre els pessebristes i amics com el doctor Catà, és un dels grans desconeguts fora el petit cercle dels pessebristes barcelonins. El seu desconeixement és directament proporcional a la seva vàlua. Aquest fet el podem atribuir a diversos factors. En primer lloc, tot i ser pessebrista des de la infantesa, l'afició al món del modelatge li va arribar en edat avançada. En segon lloc, la seva motivació no era comercial sinó de realització personal, com a forma d'expressió d'una inquietud artística. Una tercera possible causa que apuntaria després de tractar-lo seria la seva gran modèstia i humilitat. L'exposició i la seva obra com podeu comprovar personalment no necessiten cap mena de justificació artística, ja que es tracta d'un treball d'excel·lència estètica, artístic i patrimonial.

La seva llarga trajectòria com a escultor amateur i la seva vinculació a l'Associació de Pessebristes de Barcelona i al Col·lectiu El Bou i la Mula, foren motius suficients perquè el 5 d'octubre de 2018 se li fes un homenatge com a mostra d'agraïment per la seva aportació tècnica, artística i humanística al món del pessebrisme. La present exposició és una fita més per tal de fer més visible l'obra d'un escultor que transforma el fang en excel·lència.

Quatre pinzellades biogràfiques del doctor Catà

El doctor Pere Catà Vidal neix a la població maresmenca de Sant Pol, el 29 de gener de 1937. Fill del Ramon Catà, natural de Canet, i de la Dolors Vidal, natural de Sant Pol. El pare fou mestre durant la República de la Institució Lliure d'Ensenyament. Després de la guerra es va dedicar a la comptabilitat, i ell amb la seva família es traslladen a Barcelona, on hi havia l'empresa. El Pere tenia quatre anys.

Estudia, primer als claretians i després als maristes. De ben petit ja despunta l'afició pel dibuix i per l'art. Freqüenta el taller de l'escultor Flotats, que era oncle seu per part de pare. Aquest escultor havia treballat per a la Sagrada Família. Però explica que en aquell temps durs de postguerra, els pares tenien el convenciment que el millor que podien oferir pel futur del seu fill era el batxillerat. En acabar es decanta per estudiar medicina però també fa els tres cursos comuns de Filosofia i Lletres. Tot i no acabar-los, cosa que viu amb recança, la seva formació humanística és molt elevada. L'afició a fer el pessebre li ve precisament del pare, que també el feia a casa. Diu que el feia amb un parell d'hores amb suro i molsa, sense perspectiva, però era un pessebre que s'ensumava. Hi posava figures populars i el Pere adverteix que al Maresme hi havia molts autors d'aquest tipus de figures que se n'ha perdut el record.

L'Alfons Romero i en Joan Rosal (2014), en el seu llibre, La terrissa a Catalunya, documenten el Quim Massó de Malgrat de Mar. Explica com moltes figures populars del seu pessebre les havien comprat en botigues que es coneixien com a "plats i olles" o en herbolaris: "tant els herbolaris com els plats i olles, tenien a l'aparador de fora amb herbes, potingues, etcètera i a sota hi havia com un aparador on hi posaven figures perquè els nanos ho veiessin". Però les primeres les havien comprat a Sant Pol a venedors ambulants. Recorda que al carrer Sardenya de Barcelona hi havia un herbolari i com marcava la tradició, per Tot Sants, preparava l'aparador amb figures de pessebre. Diu que l'autor d'aquelles figures de pessebre eren un tal Pere Vila, que servia a d'altres herbolaris de Barcelona, i a més a més tenia una parada a la Fira de Santa Llúcia.

Cada any, el diumenge abans de Nadal, visitava la fira amb el pare per comprar una mica de molsa per bastir el pessebre. També feia escapades en solitari amb algun centimet que el pare li donava. Explica que un dia que només portava cinquanta cèntims, cap a finals dels anys 40, va anar a la parada d'en Lluís Carratalà. Va preguntar el preu d'una figura que li agradava. Valia dues pessetes. Al veure que no hi arribava li va proposar al Carratalà, que li guardés la figura i que cada cop portaria cinquanta cèntims fins aconseguir les dues pessetes abans d'acabar la Fira. En Lluís Carratalà li va acceptar els cinquanta cèntims però li va dir que agafés la figura i que no calia que en portés més, que ja estaven en paus. Llavors encara no sabien que amb els anys es tornarien a retrobar en una gran amistat.

Aquestes visites a la fira van continuar a excepció dels anys 60 a 70 per motius laborals. Durant tots els anys de visitar-la ha conegut a molts firaires que tenien parada, començant pels Castells. Va conèixer l'oncle dels actuals germans, en Martí Castells Martí. També en Cendra, que era lampista de professió. Aquest Cendra reproduïa uns originals que li havien fet els castells específicament per a ell i els pintava amb el seu propi estil i els firmava. Però no es guanyava prou la vida i ho va deixar per dedicar-se exclusivament al seu ofici. També ha conegut en Daniel, en Manel Muns i el seu fill Andreu, i en Marcé, que l'anomena deixeble de Talarn.

En Campuzano (Antonio Campuzano i Solans, 1919- 1988) era un altre escultor de la Fira, autodidacte i peixater de professió. Un altre conegut que ja no hi és era en Tauler, que treballava el suro magníficament; com també ho feia en Joaquim Planas. També recorda, sobretot als anys 40 i 50 del segle passat, molts figuraires anònims que feien figura popular, que tots eren artesans, s'ho coïen a casa: "Hi havien uns forns en forma de piràmide troncada i de color blanquinós amb unes reixes negres, allà s'hi posava carbó a sota, tenia una reixeta a sobre, es treia la reixeta, omplien de carbó i entre el carbó i posaven figures. Però eren verdaderes joies eh". Llàstima que molts pessebristes hagin ignorat en el millor dels casos i menyspreat aquesta artesanía avui en dia gairebé desapareguda.

El valor de l'obra escultòrica de Pere Catà

Com ja avançàvem a la presentació, el doctor Pere Catà és un figuraire amateur, en el sentit que no es dedica a fer figures per a vendre-les i guanyar-se la vida. Les fa per què li agrada, per a realitzar-se i, com diu ell, com un bàlsam. Al matí es dedica al modelatge i a la creació de figures i a la tarda s'entrega a la lectura; la seva altra gran passió. Des de sempre que dedica de cinc a sis hores diàries a la lectura.

Ja de gran, amb més de 50 anys, comença a patir un problema de salut que li dona moltes hores lliures. Llavors ja coneixia en Lluís Carratalà que visitava sovint a la casa del carrer d'Aragó. Fins que un dia, aprofitant els boxets trencats de la seva dona, es fa uns palillos i comença a esculpir el fang. És autodidacte, aprèn a partir de l'observació del seu mestre Carratalà i de la consulta de llibres: "Vaig agafar els llibres d'en Freixes, els canons que fan servir; havia llegit una mica d'escultura grega, allò de l'escola del Praxíteles i sobre això jo he anat fent". Les seves figures són peces úniques fetes a palillo; per tant, estem parlant d'escultura, de petites dimensions però escultures. Al no haver de rendir comptes a ningú, fa que dediqui tantes hores com creu que necessita per donar per acabada una obra. Siguin les hores que siguin.

Si aquestes peces les hagués de vendre, possiblement no s'hi podria entretenir tant. Com diu ell: "les meves figures no demanen pa. Jo estic jubilat, jo cobro una pensió, no tinc que fer una figura per menjar".

Treballa amb gres, també conegut com fang refractari francès, que li permet anar treballant la figura sense presses. Per contra, s'encongeix un 10% en el forn. Un cop finalitzat el treball de modelatge, cal deixar assecar la figura un parell de mesos abans de posar-la a coure. El forn que utilitza és el d'en Toni Pruna, amic i continuador de l'obra de Lluís Carratalà. Es tracta d'un forn elèctric que arriba als 1125°C d'una forma esglaonada i lenta, per evitar que les figures s'esquerdin. Un cop s'arriba a la temperatura màxima, es manté una estona i s'inverteix el procés, fins que es refreda el forn i se'n pot extreure les figures.

Amb les peces cuites, s'inicia el procés de pintat, però abans cal impregnar la figura amb cola de conill, per tal d'evitar que el fang xucli la pintura quan s'apliqui. Utilitza pintures a l'oli. Les prefereix a les acríliques pels contrastos que permet fer, els tons mitjos i els claroscurs. No en va un dels seus pintors preferits és Caravaggio. Per les cares crea les seves pròpies pintures a partir de pigments i oli d'adormidores i aconsegueix uns tons més vius i realistes i les distingeix de la vestimenta. Abans, però, prepara una dissolució de cera verge al bany maria que aplica amb un pinzell. Després amb un drap de cotó les frega, per aconseguir una pàtina especial que dóna vida a les expressions. Ens explica que quan ha de pintar connecta el llum a un transformador per baixar la potència de 220 a 125 volts, per evitar com diu ell que li quedin figures del Corte Inglés.

El seu estil és molt peculiar, treballa el detall fins els límits, desglossa els músculs com si fes un estudi d'anatomia. Les figures tenen moviment, expressió, estan vives. Busca postures dinàmiques, basades en la realitat, en personatges del carrer i capta l'instant precís on tots els músculs es troben en tensió per l'esforç del moment.

Ha fet un estudi en viu dels camells, per copsar cada moviment a l'ajupir-se i a l'aixecar-se; perquè els Reis és un dels seus temes preferits. Quan treballa una figura, comença per donar-li la forma del crani, després les òrbites i li afegeix els glòbuls oculars, el nas, les orelles i la boca i amb un pinzell moll, molt fi, va repassant fins donar-li l'expressió de la cara. Es poden distingir amb tot detall els ulls, la conjuntiva vermella, la pupila, les còrnies, l'escleròtica, les aletes del nas, si porta una piga inclús, les dents, no hi falta cap detall: "exagero potser una mica; veu les fontanelles, o sigui les sutures dels ossos del cap, hi ha moltes persones curtidres, pescadors, gent així que ho tenen eh!".

Alguns dels seus personatges no semblen figures de pessebre, sinó escenes costumistes d'un món imaginari de la cosmovisió del seu artista. Un amic psiquiatre un dia li va dir que reflectien angoixa. Ell assenteix amb escepticisme i sornegueria perquè per sobre de tot se sap creador i gaudeix de cada instant que la seva mà fa treballar el palillo.

Reflexions finals

Tota la qualitat artística de la seva obra no ha estat prou coneguda, com passa massa sovint. Potser obcecats en uniformitzar criteris i abjurar de tot allò que se surt de la norma estàndard. Perquè si alguna cosa té l'obra del doctor Catà és identitat, força, caràcter i genialitat.

Des de la nostra associació repetim fins a la sacietat que el pessebrisme és tot un món; i de vegades no sortim del nostre barri. Doncs fins i tot en els nostres barris podem trobar tresors com els del doctor Catà. I no és només la meua opinió. Quan per Nadal del 2015 vam exposar la seva obra en el Salon International des Santonniers d'Arles (La Provença), formant part d'una mostra dedicada a Catalunya, la sensació i l'èxit que van causar les seves peces van ser aclaparadors.

Però la seva excel·lència tècnica és directament proporcional a la seva qualitat humana i a la seva humilitat. Si la primera qualitat és difícil de trobar, associada a la humilitat encara ho és més. El doctor Catà gaudeix de totes dues. Crec que puc parlar en nom de tots els que el coneixen si l'agraïment no es subscriu únicament per fer-nos descobrir i gaudir de la seva genialitat creadora, sinó que ho fem extensible al seu tarannà humil i generós, disposat sempre a compartir amb els altres companyia, conversa i coneixements.

Bibliografia

BENAVENT, Enric (2011). Lluís Carratalà i Vila; dins Figures de pessebres, escultures de petit format, 3ª Mostra. Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres.

MONTLLÓ, Jordi (2003). El pessebrisme a Catalunya: punts forts i debilitats; dins Revista d'etnologia de Catalunya, núm. 22, abril de 2003, pàgs. 122-129. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Barcelona.

MONTLLÓ, Jordi (2015). Bartomeu Marcé i Reixach, el darrer escultor

romàntic del pessebrisme a Catalunya; dins Figures de pessebres, escultures de petit format, 5ª Mostra. Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres.

PACO i RUSANAS, Pere de (2007). Figures de pessebre; escultures de petit format; Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres

ROMERO, Alfons i ROSAL, Joan (2014). La terrissa a Catalunya. Col·lecció Eines i feines, vol. 2. Figueres, Brau edicions.

17

Diorames

26

MUSEU ARXIU DE SANT ANDREU DE LLAVANERES
(El Maresme)

Carretera de Sant Vicenç, 14
Can Caralt
08392 Sant Andreu de Llavanes